

Elżbieta Gawel-Luty

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Moniki Korzeniowskiej-Pakuły
pt.: „Środowiskowe wartości w planach życiowych
uczniów klas wiejskich
szkół ponadgimnazjalnych na Lubelszczyźnie”
Review of dissertation Monika Korzeniowska-Pakuła:
„Środowiskowe wartości w planach życiowych uczniów
klas wiejskich szkół ponadgimnazjalnych
na Lubelszczyźnie”

Przedstawiona praca podejmuje ważki pedagogicznie, psychologicznie i społecznie temat. Miejsce wartości, a zwłaszcza wartości środowiskowych, to istotny problem współczesnego społeczeństwa. Mając na uwadze fakt, iż zauważa się rozdźwięk pomiędzy kierunkiem rozwoju świata a dotychczas preferowanymi wartościami, istnieje pilna potrzeba wskazania na często zapomniane drogi dla kreowania rozwoju człowieka i otaczającej go cywilizacji – poprzez ich przypomnienie, wyartykułowanie, może także przetransponowanie, co daje możliwość wychowania młodych do wartości. Należy również podkreślić, że wyznawane wartości w znacznej mierze wpływają na formułowanie planów życiowych jednostki. Podjęta przez autorkę tematyka traktuje o interdyscyplinarnym charakterze pracy, bowiem stanowi przedmiot zainteresowań zarówno filozofii, psychologii, socjologii jak i pedagogiki. Jednak przyjęta przez M. Korzeniowską-Pakułę perspektywa wyraźnie podkreśla punkt widzenia pedagogiki, co jest zrozumiałe ze względu na kierunek zainteresowań badawczych. Bada-

nia empiryczne obejmują paradygmat badań pozytywistycznych oraz elementy paradygmatu humanistycznego.

Recenzowana praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załączników.

We wstępie, stanowiącym wprowadzenie w podjętą problematykę, autorka popełniła błąd techniczny, polegający na tym, że na stronie 11 i 12 dwa razy umieściła prawie identyczny fragment tekstu, wskazujący na element metodyki badań: „Zastosowaną metodą badawczą jest sondaż diagnostyczny przeprowadzony przy pomocy techniki ankiety.....(...)” Dwa pierwsze rozdziały: „Młodzież wiejska w przestrzeni wartości”, „Aksjologiczne podstawy budowania planów życiowych młodzieży” zawierają treści dotyczące tła podjętych badań. W tej części pracy autorka poddaje rozważaniu kolejne zagadnienia przybliżające ją do głównej problematyki, a mianowicie miejsca środowiskowych wartości w kreowaniu planów życiowych uczniów wiejskich szkół ponadgimnazjalnych.

W rozdziale 1. zostało wyjaśnione pojęcie wartości z punktu widzenia różnych nauk, określone rodzaje, hierarchie i systemy wartości oraz zaprezentowane miejsce wartości w życiu młodego człowieka.

W rozdziale 2. autorka odniosła się do problematyki planów życiowych młodzieży, wyjaśniła pojęcie planów życiowych, ich rodzaje, czynniki je warunkujące, a także wskazała na wartości jako czynnik kształtowania się planów życiowych. W tej części pracy zostały również przedstawione plany życiowe młodzieży w świetle dotychczasowych badań. Należy podkreślić, iż M. Korzeniowska-Pakuła przy formułowaniu omawianych rozdziałów wykazała się dobrą znajomością literatury przedmiotu oraz umiejętnością jej właściwej analizy. Na uwagę zasługuje również i to, że w każdym rozdziale zostało zawarte podsumowanie stanowiące indywidualny namysł nad omawianą tematyką. Struktura tej części pracy jest poprawna, a zaprezentowane treści zostały ujęte w sposób tematycznie uporządkowany. Uważam jednak, że w niektórych miejscach zostały powtórzone pewne elementy. I tak w rozdziale 1, podrozdział 2. zostały przedstawione rodzaje wartości, zaś w podrozdziale 4.2. autorka po raz drugi wymienia po-

dział wartości, choć poszukuje w nim odniesień do wartości wiejskich. Uważam, że wskazanym byłoby ujęcie tych treści w ramach jednego podrozdziału, co wykluczyłoby powtarzanie w części tych samych treści. W podrozdziale 1.5. „Wartości w ujęciu pedagogicznym” autorka pisze: „Na potrzeby niniejszej pracy przyjmuję definicję wartości K. Chałas (...)”. Tak definiowane pojęcie wartość odnosi się do personalistycznej koncepcji człowieka, uwzględnia nadrzędny cel wychowania, którym jest integralny rozwój ku pełni człowieczeństwa. Uważam, że nieco szerzej należałoby omówić problematykę wychowania w odniesieniu do personalizmu, zwłaszcza że postrzeganie wartości z tej perspektywy stanowi jedno z ważniejszych pojęć w niniejszej pracy.

Należy uznać, że autorka w tej części pracy wykazała się dobrą znajomością poruszanego obszaru tematyczno-problemowego, czego wyrazem jest znacząca zawartość informacyjna tej części pracy. Rozdział 3. pracy to „Podstawy metodologiczne badań empirycznych”. W rozdziale tym w sposób uporządkowany została zaprezentowana metodyka badań. Plan badań można uznać za poznawczo poprawny. W tej części pracy należy z uznaniem odnieść się do pomysłu autorki, by zebrany materiał badawczy poddać nie tylko analizie ilościowej, ale również analizie jakościowej, co było możliwe dzięki zastosowaniu techniki swobodnych wypowiedzi. Za trafny należy również uznać pomysł poszukiwania zależności pomiędzy zmiennymi. Uważam jednak, że M. Korzeniowska-Pakuła chcąc wskazać na związki pomiędzy percepcją wartości środowiskowych badanej młodzieży a ich planami życiowymi, nazbyt szczegółowo się do nich odniosła. W konsekwencji analizując postawione hipotezy, można zauważyć, że dwie z nich pokrywają się wzajemnie: hipoteza szósta: „Preferowane wartości środowiskowe w stopniu istotnym statystycznie warunkują plany życiowe”, hipoteza siódma: „(...) Wartości środowiskowe w wysokim stopniu warunkują plany życiowe badanej młodzieży”. Zdziwienie budzi również fakt, że we wnioskach, w części odnoszącej się do weryfikacji hipotez, autorka pisze: „Hipoteza szósta, zakładająca, że preferowane wartości środowiskowe w stopniu istotnym statystycznie warunkują plany życiowe, została potwierdzona co do tego, że badana młodzież utoż-

samia swoje plany życiowe z wartościami środowiskowymi, przypisuje im znaczące funkcje w swoich planach przyszłościowych. W odniesieniu do hipotezy siódmej Autorka wskazuje, że: „(...) W wyniku badań hipoteza nie została potwierdzona, że wartości środowiskowe w wysokim stopniu warunkują plany życiowe badanej młodzieży”. Istnieje tu więc sprzeczność interpretacyjna wyników uzyskanych z badań. Wracając do postawionych problemów szczegółowych. Uważam, że nie do końca został właściwie sformułowany problem drugi i siódmy: problem drugi: „Jak przedstawia się struktura hierarchiczna preferowanych i urzeczywistnianych wartości środowiskowych?”, problem siódmy: „Które wartości środowiskowe deklarują urzeczywistniać badani w przyszłych planach życiowych i na ile te deklaracje warunkują plany życiowe?” Uważam, że wartości, na które wskazują badani, mają tylko formułę deklaratywną, bowiem nie są one jeszcze realizowane, zatem trudno przewidzieć, choćby ze względu na młody wiek badanych i zmieniające się warunki ich funkcjonowania, na ile będą one mogły wyznaczać ich plany życiowe. Podobnie, uważam, że niepotrzebnie autorka zapytała badanych o to, w jakim stopniu wieś stanowi cenną wartość dla rolników, mieszkańców miasta i mieszkańców kraju. To znowu tylko przypuszczenia respondentów, by uzyskać miarodajne wyniki należałoby zadać to pytanie innym respondentom. Kolejne niepotrzebnie zadane pytanie dotyczy osiągnięć szkolnych badanych według ich opinii, a przecież osiągnięcia szkolne nie zostały wzięte pod uwagę w formułowaniu zmiennych, zatem ta wiedza nie miała żadnego znaczenia w analizie materiału badawczego. Sądzę również, że nadmierna szczegółowość postawionych problemów i hipotez może zaburzyć obraz głównego przedmiotu badań. Wskazanym byłoby również zwrócenie uwagi na burzliwe zmiany rozwojowe młodzieży w wieku adolescencji, co w znacznej mierze może wpływać na hierarchizację wartości, jak i na ich plany życiowe.

Przeprowadzone badania empiryczne i ich analiza zawarta w rozdziale 4.: „Wartości środowiskowe w planach życiowych młodzieży w świetle wyników badań własnych”, poza wyżej wymienionymi uwagami, są poprawne, wskazują na dużą rzetelność autorki

oraz znajomość poruszanej problematyki. Wartościowym wydaje się także – w większości przypadków – sposób interpretacji wyników uzyskanych z badań.

Ważnym elementem dysertacji jest wskazanie na jej *novum*. W niniejszym opracowaniu z pewnością *novum* stanowi sformułowany przez autorkę rozdział piąty, w którym została przedstawiona integracja jako podstawa szkoły środowiskowej, integracja wartości środowiskowych z treściami programowymi jako warunek orientowania się w otaczającej rzeczywistości i własnych siłach sprawczych budowania planów życiowych, edukacja aksjologiczna w zakresie wartości środowiskowych w perspektywie planów życiowych oraz wartości środowiskowe – zarys programów wychowawczo-dydaktycznych w perspektywie planów życiowych. Jest to z pewnością udane przedsięwzięcie, określające podstawy teoretyczne do konstrukcji edukacji aksjologicznej w zakresie wartości środowiskowych w perspektywie planów życiowych. M. Korzeniowska-Pakuła sformułowała również ciekawą propozycję sposobu wprowadzenia w ramach programu wychowawczo-dydaktycznego wartości środowiskowych

W posumowaniu chciałabym podkreślić, że M. Korzeniowska-Pakuła w przedstawionej pracy doktorskiej podjęła badania nad ważnym i aktualnym zagadnieniem środowiskowych wartości w planach życiowych uczniów wiejskich. Wykazała się sporą erudycją i znajomością poruszanej problematyki. W rezultacie przeprowadzonych badań empirycznych autorka uzyskała bogaty materiał, który poddała analizie. Poprzez przyjętą konstrukcję pracy zostały również osiągnięte założone cele.